

Upplands Väsby
kommun

Styrdokument, riktlinjer

2019-05-21

Dnr

ON/2019:102

SN/2019:86

Riktlinjer för stöd till anhöriga inom socialtjänsten i Upplands Väsby kommun

Nivå: Omsorgsnämnden och Socialnämnden
Antagen: 2019-05-21
Giltig t.o.m: 2021-12-31
Ansvarig ägare: Socialchef, social- och omsorgskontoret

Innehåll

1. Inledning	3
1.1 Bakgrund	3
1.2 Syfte och mål	3
2. Definitioner av använda begrepp	3
2.1 Närstående och anhörig	3
2.2 Indirekt stöd	3
2.3 Direkt stöd	4
3. Lagar och föreskrifter.....	4
3.1 Övriga riktlinjer och dokument	4
4. Vem är anhörig?.....	5
4.1 Barn som är anhöriga.....	5
5. Stöd till anhöriga i Upplands Väsby	5
5.1 Omsorgsnämndens respektive socialnämndens ansvar för anhöriga	5
5.2 Anhörigperspektiv	6
5.3 Bemötande	6
5.4 Vägledande samtal.....	6
5.5 Samverkan	6
5.5.1 SOSFS 2011:9.....	6
5.5.2 Samverkan inom social- och omsorgskontoret samt med andra instanser.....	7
5.5.3 SIP – samordnad individuell plan	7
5.5.4 Upphandling och överenskommelser med utförare	7
6. Riktade insatser i arbetet med anhöriga i Upplands Väsby	7
6.1 Information och samtal	7
6.2 Enskilda samtal.....	7
6.3 Anhörigcirklar	7
6.4 Må bra-check	8
6.5 Föreläsningar/utbildning.....	8
6.6 Anhörigas möjlighet att ansöka om insatser enligt socialtjänstlagen	8
6.6.1 Anhörigavlösning i hemmet eller på korttidsboende	9
6.7 Volontärverksamhet.....	9
6.8 Internt nätverk med referenspersoner för anhörigstöd	9
7. Ansvarsfördelning	9
7.1. Olika funktioners ansvar.....	9
8. Uppföljning och utvärdering	10

1. Inledning

1.1 Bakgrund

Det är idag en stor del anhöriga som utför ett omfattande och viktigt arbete med att stödja och vårda en närstående som är äldre, långvarigt sjuk, har missbruksproblematik eller en funktionsnedsättning. I och med den stora andelen personer som stödjer en närstående skapas förutsättning för fler att bo kvar hemma. Konsekvensen blir därmed att ansvaret hos de anhöriga ökar. Det är viktigt att uppmärksamma att anhörigstöd alltid sker frivilligt. Många anhöriga definierar sig inte med begreppet anhörigvårdare, just för att det är en naturlig del av livet att stödja sin närstående när behov uppstår.

År 2009 tydliggjordes kommunernas ansvar för de anhöriga i den lagändring som gjordes i socialtjänstlagen (2009:549, 2001:453) avseende anhörigstöd. Grunden till lagändringen utgjordes i regeringspropositionen 2008/09:82.

1.2 Syfte och mål

Dessa riktlinjer syftar till att ge vägledning för hur socialtjänsten i Upplands Väsby kommun ska arbeta för anhörigas rättigheter samt bidra till ett anhörigperspektiv i det dagliga arbetet. Riktlinjerna ska ligga till grund för de uppdrag och insatser som omsorgsnämnden eller socialnämnden beviljar kommunens invånare. Målet är att riktlinjerna ska vara en bidragande hjälp till att öka kvaliteten i kommunens socialtjänst avseende anhörigperspektivet.

Syftet med det stöd som ges av omsorgsnämnden eller socialnämnden är att ge anhöriga verktyg för att kunna hantera och underlätta sin situation. Anhöriga som vill och kan göra insatser på olika sätt under kortare eller längre tid, ska erbjudas olika former av stöd. Med stöd menas olika insatser som primärt syftar till att fysiskt, psykiskt och socialt underlätta anhörigas situation.

2. Definitioner av använda begrepp

2.1 Närstående och anhörig

Riktlinjerna utgår från den definition som används av Socialstyrelsen. Begreppet anhörig avser den person som vårdar eller stödjer en närstående som är äldre, har en funktionsnedsättning eller annan sjukdom. Närstående avser den personen som är i behov av stöd och hjälp.

2.2 Indirekt stöd

Indirekt stöd innebär det stöd som ges till den närstående. Det indirekta stödet kan även ses som stöd till den anhöriga. Det finns olika former av insatser som riktar sig till den närstående och samtidigt utgör en viktig del av det stöd som den anhöriga kan vara i behov av.

2.3 Direkt stöd

Det direkta stödet är det som är direkt riktat till anhöriga och är anpassat efter deras behov. Det handlar dels om information och service, men innefattar även biståndsbedömda insatser enligt 4 kap. 1 § socialtjänstlagen.

3. Lagar och föreskrifter

- Stöd till personer som vårdar eller stödjer närstående, Prop. 2008/09:82.¹
- Socialstyrelsens meddelandeblad april 2010: Stöd till anhöriga i form av service eller behovsprövad insats – handläggning och dokumentation.²
- Stöd till anhöriga – vägledning till kommunerna för tillämpning av 5 kap. 10 § socialtjänstlagen, Socialstyrelsen.³
- Stöd till personer som vårdar och stödjer närstående, Slutrapport 2014, Socialstyrelsen.⁴
- Nationella riktlinjer för psykosociala insatser vid schizofreni eller schizofreniliknande tillstånd – stöd för styrning och ledning, Socialstyrelsen, 2011.⁵
- Nationella riktlinjer för vård och stöd vid missbruk och beroende. Stöd för styrning och ledning, Socialstyrelsen, 2015.⁶
- Nationella riktlinjer för vård och omsorg vid demenssjukdom. Stöd för styrning och ledning, Socialstyrelsen, 2010.⁷
- Stödet till anhöriga omsorgsgivare, Riksrevisionen 2014:9.⁸

3.1 Övriga riktlinjer och dokument

- Riktlinjer för bedömning av bistånd enligt socialtjänstlagen avseende äldre, vuxna med funktionsnedsättning samt barn och unga med fysisk funktionsnedsättning.
- Riktlinjer för bedömning av insatser enligt lagen (1993:387) om stöd och service till vissa funktionshindrade.
- Riktlinjer för handläggning av taxor och avgifter inom omsorgen om äldre och personer med funktionsnedsättning.
- Omsorgsnämndens delegationsförteckning.
- Socialnämndens delegationsförteckning.
- Nationella riktlinjer för vård och stöd vid missbruk och beroende – stöd för styrning och ledning⁹
- Kvalitetsledningssystem och lokala rutiner.
- Riktlinjer för egna medel.

¹ <http://www.regeringen.se/contentassets/51fe0e3e78994715a9f58a7c43c46f4c/stod-till-personer-som-vardar-eller-stodjer-narstaende-prop.-20080982>

² <http://www.socialstyrelsen.se/publikationer2010/2010-4-32>

³ <http://www.socialstyrelsen.se/publikationer2016/2016-7-3>

⁴ <http://www.socialstyrelsen.se/publikationer2014/2014-12-6>

⁵ <http://www.socialstyrelsen.se/publikationer2011/2011-1-3>

⁶ <http://www.socialstyrelsen.se/publikationer2015/2015-4-2>

⁷ <http://www.socialstyrelsen.se/publikationer2016/2016-11-7>

⁸ <http://www.riksrevisionen.se/sv/rapporter/Rapporter/EFF/2014/Stodet-till-anhoriga-omsorgsgivare/>

⁹ <http://www.socialstyrelsen.se/publikationer2015/2015-4-2>

4. Vem är anhörig?

Exempel på personer som omfattas av bestämmelsen är anhöriga till personer med psykisk eller fysisk funktionsnedsättning, långvarig psykisk eller fysisk sjukdom samt anhöriga till personer med missbruks- eller beroendeproblem. Den som vårdar och ger stöd kan vara någon utanför familjekretsen, till exempel en vän eller granne. Personen avgör själv om han/hon är anhörig.

Anhöriga räknas i första hand som de personer som ger stöd och hjälp till närstående i det egna hemmet, oavsett ålder, sjukdomstillstånd eller funktionsnedsättning.

Anhöriga till vårdtagare som bor i kommunens särskilda boenden och anhöriga till enskilda personer med insatser enligt SoL, LSS, HSL samt anhöriga till enskilda personer med service eller stödinsatser inom IFO är också målgrupper för anhörigstödsarbetet.

4.1 Barn som är anhöriga

Personer under 18 år omfattas inte av bestämmelsen om anhörigstöd utan får särskilt anpassat stöd från Upplands Väsby kommun. Därutöver har hälso- och sjukvården ett lagstadgat ansvar för dessa barn.

Om det finns minderåriga barn som berörs direkt eller indirekt av det stöd som ges till anhöriga är det viktigt att uppmärksamma deras situation. Barns bästa ska särskilt beaktas när beslut rör dem, och det är viktigt att alltid överväga konsekvenserna för barn innan beslut fattas. Upplands Väsby kommuns barnchecklista används vid utredning.

5. Stöd till anhöriga i Upplands Väsby

5.1 Omsorgsnämndens respektive socialnämndens ansvar för anhöriga

I förtydligandet av socialtjänstlagen i och med propositionen 2008/09:82 framkommer att socialnämnden har en skyldighet att erbjuda stöd med syfte att underlätta för de personer som vårdar en närstående. Kommunen ska arbeta förebyggande med syfte att motverka att anhöriga blir psykiskt eller fysiskt utslitna.

Kommunens skyldighet att erbjuda stöd till anhöriga är oberoende av vilken form av diagnos, ålder eller typ av funktionsnedsättning den närstående har. Alla anställda inom såväl äldreomsorgen, omsorgen om personer med funktionsnedsättning som inom individ- och familjeomsorgen har skyldighet att uppmärksamma behov av samt erbjuda anhöriga stöd (5 kap. 10 § socialtjänstlagen).

Att socialtjänsten ska stödja den som vårdar eller stödjer en person som är långvarigt sjuk, äldre eller har en funktionsnedsättning innebär att utforma insatser som passar både den anhöriga och den närstående.

En del anhöriga kan främst ha behov av hjälp med insatser till den närstående för att orka, få tid över för andra familjemedlemmar eller sig själv. Andra anhöriga kan ha ett behov av att få information och kunskap för att känna sig trygg i och utveckla sin roll som till exempel anhörigvårdare eller anhörigstödjare. Insatser kan också handla om att den anhöriga, ensam eller tillsammans med den närstående, kan få erbjudande att göra något som bryter vardagsmönstret, som ger vila, stimulans eller omväxling.

5.2 Anhörigperspektiv

I Upplands Väsby kommun ska arbetet ske på samtlig plan för att säkerställa ett anhörigperspektiv. Det innebär att socialtjänsten ska vara uppmärksam på den enskildes behov av sin omgivning, det vill säga viktiga personer för den enskilde, och även vara lyhörd för vilka behov som finns i den enskildes omgivning.

Ett anhörigperspektiv innebär bland annat att:

- samverka med anhöriga
- erbjuda anhöriga att delta i utredningen, om den enskilde så vill
- ta hänsyn till anhörigas synpunkter vid bedömning av behov och i utförandet av insatsen
- utreda anhörigas behov och informera om kommunens stöd
- hålla regelbundna kontakter och följa upp stödinsatserna
- se till att landsting, andra myndigheter och socialtjänsten samverkar.

5.3 Bemötande

Det är av vikt att anhöriga möts med respekt och ges möjlighet till delaktighet. Hur anhöriga möts ska vara oberoende av etnicitet, sexuell läggning, könsidentitet, könsuttryck, trosuppfattning, ålder eller funktionsnedsättning. Bemötandet ska inte heller vara beroende av vilken relation den anhöriga har till sin närstående.

Socialtjänsten har en skyldighet att informera den anhöriga om dess rättigheter.

5.4 Vägledande samtal

Ett vägledande samtal innehåller information om vilka rättigheter den anhöriga och den närstående har. Information om tekniska lösningar och liknande som kan underlätta vardagen för den anhöriga och närstående är också viktig. Det vägledande samtalet kan ge råd och information avseende anhörigorganisationer, hemsidor och liknande.

5.5 Samverkan

Socialtjänsten har en skyldighet att samverka med den som är anhörig. Det innebär att det ska tydligt framgå på vilket sätt den enskilde önskar att den anhörige är delaktig samt erbjuda den anhörige att delta i handläggningen i de fall den enskilde så önskar. Detta kan då beskrivas i utredning samt uppdrag. Socialtjänsten har även ett ansvar vad gäller att erbjuda den anhörige stöd samt informera om kommunens stöd.

5.5.1 SOSFS 2011:9

I 4 kap 5 § beskrivs att ”den som bedriver socialtjänst och verksamhet enligt LSS ska identifiera de processer enligt 2 § där samverkan behövs för att säkra kvaliteten på de insatser som ges i verksamheten”. Det innebär att socialtjänsten genom processer och rutiner i kvalitetsledningssystemet ska beskriva hur samverkan ska ske inom kontoret både internt och externt.

5.5.2 Samverkan inom social- och omsorgskontoret samt med andra instanser

Arbetet inom socialtjänsten ska präglas av ett familjeorienterat arbetssätt. Det är därför viktigt att samverkan sker i de ärenden som rör flera verksamheter inom social- och omsorgskontoret för att uppnå ett gott stöd. Genom att enheterna inom kontoret är samordnade möjliggörs tydligare information och service till föräldrar, barn och anhöriga.

Samverkan ska ske med landsting, försäkringskassa, arbetsförmedling, andra kommuner, intresseorganisationer, kyrkor och liknande.

5.5.3 SIP – samordnad individuell plan

Samordnad individuell plan är ett bra verktyg att tillämpa när det finns behov av att tydliggöra ansvar, i vilket följd insatser behövs och på vilket sätt den närstående önskar samordna sina insatser. Anhöriga kan vara delaktiga när en samordnad individuell plan upprättas.

5.5.4 Upphandling och överenskommelser med utförare

I upphandlings- och förfrågningsunderlag vid upphandling av tjänster ska social- och omsorgskontoret belysa vikten av arbetet med anhöriga. Detta gäller även vid överenskommelser. Det ska tydligt framgå utförarens roll i att förmedla kontakt och information till anhöriga. På så sätt möjliggörs för kommunen att komma i kontakt med fler anhöriga.

6. Riktade insatser i arbetet med anhöriga i Upplands Väsby

Formen av stöd som erbjuds anhöriga eller andra personer kan variera mellan olika kommuner. Nedanstående beskrivs de insatser som erbjuds för anhöriga i Upplands Väsby kommun.

6.1 Information och samtal

I samband med handläggning av en närståendes ansökan om bistånd är det viktigt att anhöriga får information om kommunens möjlighet till stöd. Det behöver tydliggöras att det är möjligt för den anhöriga att vara delaktig, om den närstående så önskar. Även ansvarig för utförande av insatsen bör erbjuda den närstående och anhöriga att delta i planering om det finns önskemål om det.

6.2 Enskilda samtal

En del i socialtjänstens uppdrag är att ge råd och stöd. Socialtjänsten ska verka för att i ett så tidigt skede som möjligt upptäcka när en anhörig har behov av stöd och vägledning. De personer som vårdar eller stödjer en närstående kan ha möjlighet att få enskilt samtal vid 3-5 tillfällen.

6.3 Anhörigcirklar

Anhöriga som vårdar eller stödjer en närstående med psykisk ohälsa, demens, beroende eller annan funktionsnedsättning har möjlighet att delta i kommunens anhörigcirklar. Anhörigcirkelarna finns med olika inriktning och startar varje termin. En anhörigcirkel brukar bestå av cirka 5-8 deltagare och leds av en cirkelledare med kompetens inom området.

Anhörigcirkelarna berör olika områden och syftar till att ge ökad kunskap kring sjukdom/funktionsnedsättning, bidra till den personliga utvecklingen och den anhöriges egen hälsa.

6.4 Må bra-check

De anhöriga som ger stöd till en närstående som är över 65 år med långvarig sjukdom kan ha rätt till en må bra-check. Må bra-checkens syfte är att ge den anhöriga möjlighet till aktivitet som främjar hälsa.

Må bra-checken kan användas till exempelvis motion, massage, samtalsstöd, föreläsning eller utbildning. Restaurangbesök, bio, frisörbesök eller annat räknas inte in i må bra-checkens syfte. För att beviljas en må bra-check ska den anhörige vara folkbokförd på samma adress i Upplands Väsby kommun som den närstående. Den anhörige ger omvårdnad, stöd eller vägledning som är en viktig del i den närståendes vardag för att den ska fungera.

Det är anhörigkonsulenten som ombesörjer om må bra-check ska ges.

6.5 Föreläsningar/utbildning

Social- och omsorgskontoret ska anordna föreläsningar riktade mot medborgarna med syfte att sprida information, kunskap och som ett sätt att nå fler anhöriga. Föreläsningarna ska vara varierande och riktad mot de olika målgrupperna anhöriga för äldre, personer med psykisk ohälsa, funktionsnedsättning, långvarigt arbetslösa, personer med beroende eller liknande.

6.6 Anhörigas möjlighet att ansöka om insatser enligt socialtjänstlagen

Anhöriga har rätt att ansöka om stöd utifrån det egna behovet, vilket understryks i propositionen 2008/09:82 s.24. En ansökan om bistånd görs då enligt 4 kap. 1 § socialtjänstlagen. Det finns inte någon begränsning avseende vilken form av stöd som den anhöriga kan ansöka om. Genom utredning och samtal med den anhöriga, och om så är möjligt med den enskilde, ska det redogöras för om det finns ett behov av stöd och vilket stöd som kan tillgodose behoven. Dokumentation sker enligt ordinarie handläggningsrutiner.

Exempel på stöd kan vara utbildning om funktionsnedsättning, praktisk hjälp i hemmet som exempelvis hemtjänst eller boendestöd, socialt stöd, stödsamtal eller samordning av insatser. Socialstyrelsen beskriver att det inte finns några begränsningar gällande vilket stöd den anhörige kan ansöka om.

Vid ansökan om insatser enligt socialtjänstlagen tillämpas kontorets sedvanliga riktlinjer och rutiner för utredning och bedömning av bistånd.

Socialstyrelsen beskriver i vägledningen om stöd till anhöriga¹⁰ att få anhöriga är beviljade stöd och de anhöriga som tillfrågats om anledningen för detta uppgivit att de inte fått information om möjligheten.

¹⁰ <http://www.socialstyrelsen.se/stodtillanhoriga>

6.6.1 Anhörigavlösning i hemmet eller på korttidsboende

För att underlätta för anhöriga finns både möjlighet till avlösning antingen i hemmet eller på korttidsboende. Avlösning i hemmet kan innebära olika former av hemtjänstinsatser som möjliggör för den anhörige till återhämtning.

6.7 Volontärverksamhet

Under senare år har frivilligorganisationernas roll i stödet till anhöriga och andra personer blivit allt viktigare. I Upplands Väsby finns olika aktörer som alla har en viktig roll i stödet till anhöriga. Genom dessa sprids information, möjlighet finns till kunskapsutbyte och att träffa andra i liknande situation.

6.8 Internt nätverk med referenspersoner för anhörigstöd

För att anhörigperspektivet ska utvecklas samt kompetensen öka inom socialtjänsten ska ett nätverk med referenspersoner för anhörigstöd startas upp. Referenspersonen ska vara representanter från respektive enhet inom beställaravdelningen samt individ- och familjeomsorgen som kommer i kontakt med anhöriga. Nätverket kommer ge möjlighet till erfarenhetsutbyte samt verka som forum för kompetensutveckling.

7. Ansvarsfördelning

Det övergripande ansvaret för anhörigstödet åligger omsorgsnämnden respektive socialnämnden. På social- och omsorgskontoret hålls anhörigstödet samman av två anhörigkonsulenter.

Stödet till anhöriga är en angelägenhet för alla yrkesgrupper inom social- och omsorgskontoret och ska ses som en naturlig del av arbetsuppgifterna. Varje enhet inom kontoret ska ha rutiner för stöd till anhöriga.

7.1. Olika funktioners ansvar

Socialchef – ytterst ansvarig för social- och omsorgskontorets verksamhet, inklusive stödet till anhöriga.

Avdelningschefer - ansvarar för att respektive verksamhet följer lagstiftning och riktlinjer när det gäller stödet till anhöriga.

Enhetschefer – ansvar för att processer och rutiner finns i ledningssystemet samt att dessa revideras vid förändring. Enhetschefer är även ansvariga för att följa upp att ledningssystemet följs.

Anhörigkonsulenter – ansvariga för att samordna och utveckla anhörigstödet i Upplands Väsby kommun och vara den tjänsteperson i kommunen som har aktuell kompetens gällande anhörigstöd. Anhöriga kan vända sig till anhörigkonsulenterna för att få råd, information och vägledning. Anhörigkonsulenterna ska fungera som en informations- och kunskapskanal om stöd till anhöriga för enheterna samt referenspersonerna på avdelningen för äldre och personer med funktionsnedsättning och inom individ- och familjeomsorgen. Samverkan ska även ske mellan anhörigkonsulenten, andra kommuner och myndigheter avseende frågor som rör

anhörigstöd. Anhörigkonsulenterna är kontaktpersoner till olika volontärverksamheter samt till Forskning och utvecklingsenheterna, FoU.

Biståndshandläggare och socialsekreterare – ansvar för att ge information till anhöriga om kommunens stöd till anhöriga och vid behov förmedla kontakt med anhörigkonsulent. Ansvariga för att tillämpa anhörigperspektivet i handläggningen.

Referensperson i nätverket för anhörigstöd – bevaka stödet och sprida information om kommunens stöd till anhöriga. Referenspersonen ska också ge sina kollegor information om olika sätt att stödja anhöriga. Referenspersonen kan vara till stöd för arbetet med verksamhetsplan på enhetsnivå avseende frågor om anhörigstöd. För varje enhet inom social- och omsorgskontoret ska en referensperson utses.

8. Uppföljning och utvärdering

Riktlinjerna för anhörigstödet ska följas upp vart tredje år. Revidering kan dock ske tidigare om behov finns.

Social- och omsorgskontoret ska arbeta med brukarundersökningar för att fånga upp hur anhöriga upplever bemötande, information etcetera samt vilket behov av stöd som finns.

Utvärdering av stödet till anhöriga och brukarundersökningar ska ske senast innan sommarsemestramna. På så sätt kan utvecklingsområden och utmaningar ringas in och tas med i planeringen av kommande års arbete i omsorgsnämndens respektive socialnämndens verksamhetsplaner.

Presentation av utvärderingen presenteras i samband med kvalitetsberättelsen för respektive nämnd.